

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Jacques Rancière, *Το μίσος για τη δημοκρατία*, μτφ. Β. Ιακώβου, εκδ. Πεδίο, Αθήνα, 2009.

Ασαφής Δημοκρατία

Το βιβλίο του Jacques Rancière έχει ως θέμα τη δημοκρατία και το μίσος προς αυτήν που έχουν εκδηλώσει στο παρελθόν και εκδηλώνουν αρκετοί στη σύγχρονη εποχή. Είναι θέμα πολύ σημαντικό και ο συγγραφέας προβαίνει σε πολλές σωστές αναλύσεις, όμως κατά τη γνώμη μου οι προβληματικές αναπτύξεις του σε ορισμένα κομβικά σημεία δημιουργούν αρκετές συγχύσεις, κυρίως όσον αφορά στον προσδιορισμό της έννοιας και του περιεχομένου της δημοκρατίας. Κατ' αρχάς ο αναγνώστης χάνεται μέσα στον μεγάλο αριθμό των άστοχων και περιττών επιθέτων που ο Ρανσιέρ παραθέτει για τη δημοκρατία ή που άλλοι χρησιμοποιούν για να δηλώσουν το αντιπροσωπευτικό πολίτευμα: ευρωπαϊκή, νεωτερική, έμμεση, φιλελεύθερη, δυτική, χριστιανική, αντιπροσωπευτική, κοινοβουλευτική, ριζοσπαστική, εξισωτική, πραγματιστική, κολεκτιβιστική, μεταμοντέρνα, τυπική. Φυσικά υπάρχει και η σκέτη δημοκρατία, με ή χωρίς εισαγωγικά, καθώς και η άμεση δημοκρατία. Υπάρχουν επίσης αναφορές στον «δημοκρατικό άνθρωπο», στον «δημοκρατικό καταναλωτή», καθώς επίσης ο όρος «ρεπουμπλικανισμός» και τα σχετικά επίθετα. Όλα αυτά μάλλον σύγχυση προσφέρουν παρά γνώση και σαφή προσανατολισμό. Η σωστή διαπίστωσή του ότι τα αντιπροσωπευτικά πολιτεύματα δεν είναι δημοκρατικά, αλλά ολιγαρχικά (σ. 80, 81, 105) με τον τόπο αυτόν υπονομεύεται.

Η κλήρωση

Παρόμοιες υπονομεύσεις υπάρχουν και σε άλλα σημεία. Όταν λ.χ. ο συγγραφέας προσπαθώντας να αναλύσει την κλήρωση, η οποία όντως αποτελεί βα-

σικό στοιχείο της άμεσης δημοκρατίας, γράφει: «η κλήρωση των κυβερνώντων, τουτέστιν η δημοκρατία» (σ. 71) και «πώς θα μπορούσαν οι νεωτερικές κοινωνίες μας, που απαρτίζονται από τόσα στενά αλληλεξαρτώμενα γρανάζια, να διακυβερνηθούν από ανθρώπους που επιλέγονται (sic) με κλήρωση, οι οποίοι αγνοούν την επιστήμη των εύθραυστων αυτών ισορροπιών;» (σ. 66, υπογραμμίσεις δικές μου). Κατ' αρχάς με την κλήρωση δεν επιλέγονται (choisir), αλλά αναδεικνύονται ή ορίζονται (désigner) οι άρχοντες.

Η κύρια αδυναμία στις ανωτέρω εκφράσεις του Ρανσιέρ είναι πως δημιουργείται η εντύπωση ότι η κλήρωση ορίζει κυβερνήτες ή κυβέρνηση. Όμως, η κυβερνητική εξουσία στην αθηναϊκή δημοκρατία δεν ανήκε στους κληρωτούς άρχοντες, αλλά στη συνέλευση των πολιτών, στην εκκλησία του δήμου. Αυτή κυβερνά ουσιαστικώς την πόλιν, διότι λαμβάνει όλες τις θεμελιώδεις αποφάσεις, θεσπίζει τους νόμους, εκλέγει ή κληρώνει τους άρχοντες. Οι τελευταίοι είναι η εκτελεστική εξουσία, τα κυριολεκτικώς εκτελεστικά όργανα που εκτελούν τις αποφάσεις και τους νόμους που ενέκρινε η εκκλησία. Οι αποφάσεις λαμβάνονται στην εκκλησία πριν από την κλήρωση των αρχόντων. Με άλλα λόγια η κλήρωση δεν έχει κανένα νόημα και λόγο χωρίς την παράλληλη ύπαρξη της εκκλησίας του δήμου. Διά κληρώσεως ορίζονται οι 500 βουλευτές, οι εννέα άρχοντες και οι 6.000 δικαστές της Ηλιαίας. Στην αθηναϊκή δημοκρατία η κυβερνητική και νομοθετική εξουσία ασκούνται από την συνέλευση των πολιτών, ενώ η εκτελεστική και η δικαστική μέσω της κληρώσεως από συλλογικά όργανα.¹

Το περίεργο είναι πως ο συγγραφέας δεν αναφέρει καθόλου την εκκλησία του δήμου. Και είναι περίεργο όχι μόνο για ουσιαστικούς πολιτικούς και ιστορικούς λόγους, αλλά και διότι εξυπηρετεί το κύριο επιχείρημά του, που έγκειται στο ότι η δημοκρατική διακυβέρνηση ασκείται από αυτούς που δεν έχουν κανένα ιδιαίτερο τίτλο για την άσκησή της, όπως ευγενή καταγωγή, πλούτο, ισχύ, επιστήμη (σ. 65). Αυτό ακριβώς συμβαίνει στην εκκλησία του δήμου, η οποία είναι ο ουσιαστικός κυβερνήτης της πόλεως.

Η ανάπτυξη της κληρώσεως από τον Ρανσιέρ δεν οδηγεί μόνο σε συγχύσεις, αλλά μένει εν τέλει μετέωρη, αφού δεν συγκροτεί μία πολιτική πρόταση, δεν εντάσσεται σε μία προοπτική. Πράγματι, ενώ έχει αναδείξει την κλήρωση ως στοιχείο της (άμεσης) δημοκρατίας και σωστά θεωρεί ότι τα σημερινά αντιπροσωπευτικά πολιτεύματα είναι ολιγαρχίες (σ. 81-82, 105), αναζητεί εν συνεχεία τους «κανόνες οι οποίοι καθορίζουν το κατώτατο όριο που επιτρέπει στο αντιπροσωπευτικό σύστημα να ανακηρύσσεται δημοκρατικό» (σ. 104). Εντούτοις

1. Για τα χαρακτηριστικά της δημοκρατίας βλ. Κ. Καστοριάδης, «Η ελληνική πόλις και η δημιουργία της δημοκρατίας», *Χώροι του ανθρώπου*, μτφ., Ύψιλον, Αθήνα, 1995. Του ιδίου, *Η αρχαία ελληνική δημοκρατία και η σημασία της για μας σήμερα*, Ύψιλον, Αθήνα, 1986. Του ιδίου, *Η ελληνική ιδιαιτερότητα*, τόμ. 2, μτφ., Κριτική, Αθήνα, 2008. Επίσης, Γ. Ν. Οικονόμου, *Η άμεση δημοκρατία και η κριτική του Αριστοτέλη*, Παπαζήσης, Αθήνα 2007.

δεν περιλαμβάνει σε αυτούς τους «κανόνες» την κλήρωση, την οποία ούτε στα συμπεράσματά του ενσωματώνει (επανέρχομαι πιο κάτω στο θέμα αυτό).

Το δημοκρατικό πολίτευμα

Οι αδυναμίες αυτές είναι άμεσο επακόλουθο μιας αντιφατικής άποψης του συγγραφέα: ενώ σωστά δέχεται ότι δημοκρατία και αντιπροσώπευση δεν ταυτίζονται γράφει εντούτοις ότι η μία δεν είναι ανασκευή της άλλης (σ. 82). Η αλήθεια είναι όμως διαφορετική. Δημοκρατία σημαίνει το κράτος του δήμου, την κυριαρχία των πολιτών και όχι των πολιτικών, των αντιπροσώπων και των κομμάτων. Δημοκρατία σημαίνει την άμεση δημοκρατία, δηλαδή χωρίς μέσον, χωρίς ενδιάμεσο, χωρίς μεσολαβητή και μεσάζοντα. Σημαίνει αυτοπρόσωπη συμμετοχή στην εξουσία και όχι μέσω αντιπροσώπου και κόμματος. Η άμεση δημοκρατία είναι μέσον και ταυτόχρονα σκοπός. Για τον λόγο αυτό είναι ξένη με την κομματοκρατία και την αντιπροσώπευση, άρα ξένη με τη συμμετοχή στις εκλογές κάθε τέσσερα έτη, με τη συνακόλουθη απόσυρση των ανθρώπων στον ιδιωτικό χώρο και την εγκατάλειψη του δημοσίου χώρου στα κόμματα, στους γραφειοκράτες, στους βουλευτές, στα ΜΜΕ και στα μεγάλα ιδιωτικά συμφέροντα. Και αντιστρόφως, οι αντιπρόσωποι και τα κόμματα είναι αντίθετα προς την άμεση δημοκρατία, διότι η λογική τους είναι η εξής: εμείς (δηλ. οι αντιπρόσωποι και τα κόμματα) είμαστε ικανοί να λύσουμε τα προβλήματά σας, γι' αυτό ψηφίστε μας να τα λύσουμε και εσείς πηγαίνετε σπίτι σας. Είναι εμφανές ότι υπάρχει μεγάλη αντίφαση ανάμεσα στην αντιπροσώπευση και την άμεση δημοκρατία, ανάμεσα στα κόμματα και την άμεση συμμετοχή: το ένα αποκλείει ρητώς και κατηγορηματικώς το άλλο – η αντιπροσώπευση αναιρεί τη δημοκρατία και αντιστρόφως.²

Οι αντιφάσεις του Ρανσιέρ οφείλονται στην λανθασμένη αντίληψη που έχει για τη δημοκρατία, η οποία δηλώνεται όταν προσπαθεί να αναφέρει χαρακτηριστικά της. Γράφει λ.χ. πως «η δημοκρατία σημαίνει ακριβώς το εξής: ότι οι νομιμοπολιτικές μορφές των συνταγμάτων και των κρατικών νόμων ουδέποτε εδράζονται σε μία και την αυτή λογική» (σ. 82). Όμως αυτό δεν ισχύει. Η λογική λ.χ. του αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος είναι η αντιπροσώπευση, η καθολική ψηφοφορία, τα κόμματα. Αυτή δεν αλλάζει οποιαδήποτε μορφή και αν πάρει το σύνταγμα και οι κρατικοί νόμοι (προεδρική ή πρωθυπουργική εξουσία, πλειοψηφικό ή αναλογικό εκλογικό σύστημα, μία ή δύο βουλές, ρόλος του ανωτάτου δικαστηρίου κ.λπ). Επίσης, η λογική του ανελεύθερου καθεστώτος είναι η άσκηση της εξουσίας από ένα αυταρχικό σώμα που δεν επιτρέπει τις

2. Βλ. Γ. Ν. Οικονόμου, *Από την κρίση του κοινοβουλευτισμού στη δημοκρατία*, Παπαζήσης, Αθήνα 2009.

ελεύθερες εκλογές, την ελεύθερη συζήτηση, την ίδρυση κομμάτων, την ελεύθερη αντιπολίτευση και κριτική, τα ατομικά δικαιώματα κ.ο.κ. Η λογική αυτή δεν αλλάζει οποιαδήποτε μορφή και αν έχει το «σύνταγμα» και οι κρατικοί νόμοι, αν δηλαδή το ολιγομελές διευθυντικό σώμα αποτελείται από στρατιωτικούς, από κομματικούς ή από οικονομικούς ολιγάρχες, είτε από μονάρχη ή θρησκευτικό αρχηγό.

Ο Ρανσιέρ γράφει ακόμη πως «δημοκρατία σημαίνει μια διακυβέρνηση άναρχη» (σ. 66). Ούτε αυτό είναι αληθές, όπως και να εκλάβει κανείς την λέξη «άναρχη». Η δημοκρατία και αρχή έχει, δηλαδή απαρχές, ξεκίνημα (508 π.Χ. με τον Κλεισθένη) και αρχές, δηλαδή διοίκηση και άρχοντες. Η θεμελιώδης άλλωστε αρχή της (με την έννοια του *principe*) είναι η κυριαρχία του δήμου με βάση την άμεση ίση συμμετοχή όλων των πολιτών στην εξουσία, η κυριαρχία των πολλών, του πλήθους. Η διαμορφωμένη διαρκώς πλειοψηφία αποτελεί τον νόμο της πόλεως. Έτσι, η δημοκρατία διαφοροποιείται τα μάλα από την ολιγαρχία, στην οποία οι ολίγοι πλούσιοι και ισχυροί, όντας μειοψηφία, είναι το κύριον της πόλεως. Οπότε δεν ισχύει η γνώμη του Ρεϊμόν Αρόν, την οποία συμμερίζεται ο Ρανσιέρ, ότι «δεν μπορούμε να συλλάβουμε πολιτικό καθεστώς το οποίο, κατά μία έννοια, να μην είναι ολιγαρχικό» (σ. 103). Η (άμεση) δημοκρατία δεν ήταν ολιγαρχία.

Γράφει, επίσης, «Η δημοκρατία δεν είναι ούτε ένας τύπος πολιτεύματος ούτε μια μορφή κοινωνίας» (σ. 72). Και πως «η δημοκρατία ουδέποτε ταυτίζεται με μια νομικοπολιτική μορφή» (σ. 83). Όμως η δημοκρατία και τύπος πολιτεύματος είναι και μορφή κοινωνίας. Είναι το πολίτευμα με θεσμούς που επιτρέπουν την πραγματική πρόσβαση όλων στην εξουσία – αυτό είναι και το νόημα της πολιτικής ελευθερίας –, την ισότητα και την αυτοκυβέρνηση, όπως ανέφερα και πριν. Δεν είναι όμως ένα κλειστό και παγιωμένο άπαξ διά παντός σύστημα. Εφόσον η εξουσία στη δημοκρατία ανήκει στην κοινωνία, η οποία αποφασίζει ελευθέρως η ίδια για τις υποθέσεις της, δεν υπάρχουν προδιαγεγραμμένα όρια στη θεσμιστική πρακτική της, πράγμα που σημαίνει ότι είναι ανοικτή σε οποιαδήποτε αλλαγή ή μεταρρύθμιση. Με άλλα λόγια η δημοκρατία δεν είναι στατική, αλλά εξελισσόμενη, αυτό όμως δεν σημαίνει ότι δεν έχει θεσμούς, νόμους και αυτοπεριορισμούς.

Η δημοκρατική κοινωνία

Επίσης, η (άμεση) δημοκρατία δεν θα μπορούσε (και δεν μπορεί) να υπάρξει ως πολίτευμα εάν δεν υποστηριζόταν από μία δημοκρατική κοινωνία και δημοκρατικά άτομα. Το ίδιο ισχύει και για τα άλλα πολιτεύματα, όπως πολύ καλά ήξεραν οι αρχαίοι φιλόσοφοι Πλάτων και Αριστοτέλης. Δημοκρατική κοινωνία είναι αυτή στην οποία η ελευθερία και η ισότητα αποτελούν πραγματι-

κότητες, και όχι ιδεώδη ή θεωρητικές διακηρύξεις, είναι κατακτήσεις της ίδιας της κοινωνίας, αρρήκτως συνδεδεμένες μεταξύ τους. Είναι η μορφή κοινωνίας εντός της οποίας τα ζητήματα της ελευθερίας, της ισότητας, της δικαιοσύνης και όλα αυτά που την αφορούν μένουν για πάντα ανοικτά, προς συζήτηση από την ίδια την κοινωνία στους κοινούς δημόσιους χώρους που συγκροτούν τη δημόσια σφαίρα, τη σφαίρα δηλαδή που ανήκει σε όλη την κοινωνία και όχι σε άτομα, σε ομάδες, σε κόμματα και σε ιδιωτικά συμφέροντα. Οπότε οι σημερινές κοινωνίες των αντιπροσωπευτικών πολιτευμάτων δεν είναι δημοκρατικές εφόσον δεν υπάρχει πολιτική ελευθερία, ισότητα και δικαιοσύνη, εφόσον αυτές επιτρέπουν και δέχονται την αντιπροσώπευση, δηλαδή παραχωρούν την εξουσία στα κόμματα, στους βουλευτές, στους ολίγους, χωρίς οι ίδιες να συμμετέχουν στις πολιτικές αποφάσεις, στη θέσπιση των νόμων και στον έλεγχο της εξουσίας.

Από την άλλη η δημοκρατική κοινωνία είναι αδύνατη χωρίς δημοκρατικά άτομα και αντιστρόφως. Τα δημοκρατικά άτομα είναι αυτά που έχουν ενστερνισθεί τις δημοκρατικές αρχές, που εμφορούνται από ενδιαφέρον και πάθος για τις κοινές υποθέσεις, συμμετέχουν άμεσα στη διαμόρφωση του βίου τους ασκώντας εξουσία, είναι υποκείμενα της πολιτικής και όχι αντικείμενά της, που επαγρυπνούν και φροντίζουν για τη διατήρηση της δημόσιας σφαίρας – είναι πολίτες και όχι ιδιώτες, όχι αλλοτριωμένα πολιτικώς άτομα. Φυσικά, στις σημερινές κοινωνίες της αντιπροσώπευσης δεν υπάρχουν δημοκρατικά άτομα, αλλά ολιγαρχικά.

Ακαθόριστη δημοκρατία

Οι προβληματικές αντιλήψεις του Ρανσιέρ υποδηλώνουν μία ασαφή και αόριστη έννοια περί δημοκρατίας, μία αντίληψη που έχει σχέση περισσότερο με κοινωνικές διαδικασίες, δραστηριότητες και πολιτικές δράσεις. Αυτό φαίνεται σε ορισμένες διατυπώσεις του όπως οι εξής: «Όμως η ολιγαρχία [των σημερινών πολιτευμάτων] δίνει στη δημοκρατία λιγότερο ή περισσότερο χώρο, κατατρώγεται λιγότερο ή περισσότερο από τη δραστηριότητά της. Κατ' αυτήν την έννοια, οι συνταγματικές μορφές και οι πρακτικές των ολιγαρχικών κυβερνήσεων μπορούν να αποκληθούν λιγότερο ή περισσότερο δημοκρατικές». Και: «τα δικαιώματα του συνέρχεσθαι και του συνεταιρίζεσθαι επιτρέπουν την οργάνωση μιας δημοκρατικής ζωής, δηλαδή μιας πολιτικής ζωής ανεξάρτητης από την κρατική σφαίρα» (σ. 106). Επίσης: «οι θεσμοί των λεγόμενων δημοκρατικών κοινωνιών μας είναι μια διττή πραγματικότητα: είναι επίσης μορφές εγγραφής της ισότητας και πρέπει να χρησιμοποιούνται ως τέτοιες». Ακόμη όταν γράφει ότι στις γαλλικές απεργίες το φθινόπωρο του 1995 «το κοινωνικό κίνημα αποδείχθηκε ένα κίνημα δημοκρατικό, διότι έθετε στο επίκεντρο το θεμελιώδες πολιτικό ζήτημα της ικανότητας των “ανίκανων”, της δεξιότητας του οποιου-

δήποτε να κρίνει τις σχέσεις μεταξύ ατόμου και συλλογικότητας, παρόντος και μέλλοντος» (σ. 118-119). Τέλος, όταν μιλάει για τους αντιφρονούντες στη Ρωσία, την κινεζική «δημοκρατική αντιπολίτευση» ή τα κινήματα διαμαρτυρίας για τις νοθευμένες εκλογές στο Ιράν (σ. 147).

Ένδειξη της ασαφούς εικόνας που έχει ο συγγραφέας για την δημοκρατία είναι και οι «κανόνες» οι οποίοι κατά τη γνώμη του θα μπορούσαν να χαρακτηρίσουν ένα πολίτευμα δημοκρατικό: «βραχείες εκλογικές εντολές, μη συσσωρεύσιμες και μη ανανεώσιμες. Μονοπώλιο των αντιπροσώπων επί της επεξεργασίας των νόμων. Απαγόρευση στους κρατικούς υπαλλήλους να είναι αντιπρόσωποι. Μείωση των εκλογικών εκστρατειών και των αντίστοιχων εξόδων στο ελάχιστο, καθώς και έλεγχος της παρέμβασης των οικονομικών δυνάμεων στις εκλογικές διαδικασίες» (σ. 104). Κανένας από τους «κανόνες» αυτούς δεν ισχύει στα σημερινά πολιτεύματα, όπως και ο ίδιος ο Ρανσιέρ παραδέχεται (σ. 105). Όμως οι «κανόνες» αυτοί (από μόνοι τους) δεν αποτελούν χαρακτηριστικά της (άμεσης) δημοκρατίας, αλλά στοιχεία ενός περισσότερο ευνομούμενου κοινοβουλευτισμού. Ο τελευταίος ήταν κατά καιρούς ζητούμενος από κάποιους διανοούμενους και πολιτικούς, αλλά ουδέποτε ευρέθη. Η αιτία γι' αυτό είναι εγγενής και έγκειται στο ότι η αντιπροσωπευση αφορά συμφέροντα και σύγκρουση συμφερόντων των ανωτέρων στρωμάτων. Ως εκ τούτου ο ανταγωνισμός επισύρει τη διαφθορά, τη διαπλοκή και την μετάθεση της εξουσίας σε εξωκοινοβουλευτικά κέντρα συμφερόντων, τα οποία θέλουν τη διατήρηση του κοινοβουλευτικού status quo.

Ίσως η ασαφής και αόριστη αντίληψη περί δημοκρατίας που έχει ο Ρανσιέρ να έχει επηρεασθεί από την αντίληψη του Lefort, ο οποίος θεωρεί τη δημοκρατία ως ένα είδος κοινωνίας, στην οποία «ο τόπος της εξουσίας καθίσταται κενός» και η οποία «δέχεται και διατηρεί την ακαθοριστία (...) καταργώντας τα σημεία αναφοράς της βεβαιότητας».³ Έτσι, δεν είναι τυχαίο που ο συγγραφέας αναφέρει τον Claude Lefort ως θεωρητικό της δημοκρατίας (σ. 56). Όμως ο Claude Lefort δεν είναι θεωρητικός της (άμεσης) δημοκρατίας αλλά του αντιολοκληρωτισμού και της *république*, διότι είναι υπέρ του αντιπροσωπευτικού πολιτεύματος, το οποίο θεωρεί δημοκρατικό. Σε αυτήν άλλωστε την ασαφή έννοια της δημοκρατίας οφείλεται και η χρησιμοποίηση εκ μέρους του Ρανσιέρ της λέξεως «δημοκρατία» – με τα πολλά επίθετα που ανέφερα στην αρχή – για τα αντιπροσωπευτικά πολιτεύματα. Ο όρος δημοκρατία είναι σωστό να χρησιμοποιείται μόνο για την (άμεση) δημοκρατία, διαφορετικά δημιουργούνται συγχύσεις και συγκαλύψεις.

Θα ήθελα, τέλος, να επισημάνω και κάποιες άλλες άστοχες ή λανθασμένες θέσεις του βιβλίου. Ο φιλόσοφος-βασιλεύς στην πλατωνική πολιτεία δεν αναδει-

3. Βλ. Claude Lefort, «La question de la démocratie», *Essais sur le politique, XIXe -XXe siècles*, Seuil, Paris, 1986, σ. 25, 27.

κνύεται από «κάποια θεόσταλη τύχη δίχως αυτός να το έχει θελήσει», όπως γράφει ο Ρανσιέρ (σ. 68), αλλά επιλέγεται μέσα από μία επίπονη μορφωτική πορεία δοκιμασιών και εξετάσεων, ένα μακρόχρονο *cursus studiorum*. Αυτό περιλαμβάνει αριθμητική, γεωμετρία, αρμονική, αστρονομία, διαλεκτική, το οποίο μετά την επιτυχή κατάληξή του επιτρέπει στον επιλεγέντα φιλόσοφο-βασιλέα της ώριμης ηλικίας πια να κυβερνήσει την πολιτεία.

Επίσης, η θέση του συγγραφέα πως «η ρεπουμπλικανική παράδοση δεν έλκει την καταγωγή της από τον Ρουσσώ ή τον Μακιαβέλι, αλλά ανάγεται ξεκάθαρα στην πλατωνική πολιτεία» είναι πολύ τραβηγμένη, έστω και αν την περιορίζει στο σημείο της ομοιογένειας ανάμεσα στους θεσμούς της πολιτείας και στα ήθη της κοινωνίας (σ. 94). Κατ' αρχάς αυτή η ομοιογένεια υπάρχει και στα άλλα πολιτεύματα, διότι χωρίς αυτήν δεν θα ήταν δυνατόν αυτά να διατηρηθούν. Εάν υπήρχε ετερογένεια ανάμεσα στους θεσμούς της δημοκρατικής πόλεως και στα ήθη της κοινωνίας τότε αυτή δεν θα είχε διατηρηθεί επί δύο αιώνες περίπου. Την διαπίστωση αυτή συναντάμε τόσο στον Πλάτωνα όσο και στον Αριστοτέλη, όπως ήδη ανέφερα. Ο πρώτος στην *Πολιτεία* στο όγδοο βιβλίο εξετάζει ακριβώς αυτό το θέμα: όλα τα πολιτεύματα και το ήθος, τον τύπο ανθρώπου που αντιστοιχεί σε έκαστο εξ αυτών.

Από την άλλη οι διαφορές της πλατωνικής πολιτείας από την ρεπουμπλικανική ιδέα είναι αρκετές, από τις οποίες θα αναφέρω μόνο δύο ουσιαστικές. Η πρώτη αφορά στην πολιτειακή μορφή: ενώ η πλατωνική πολιτεία έχει φιλόσοφο-βασιλέα η ρεπουμπλικανική είναι αβασίλευτη. Η δεύτερη διαφορά έγκειται στο ότι η πλατωνική πολιτεία δεν έχει νόμους, παρά βασίζεται στην απόλυτη βούληση του φιλοσόφου-βασιλέα. Αυτό το χαρακτηριστικό αναφέρει και ο ίδιος ο Ρανσιέρ (σ. 95), αλλά με περίτεχνη ιδιόμορφη έκφραση, χαρακτηριστική ενός τμήματος της γαλλικής ιντελιγκέντσιας, που αφαιρεί όμως όλο το απολυταρχικό και βεβαίως αντιρεπουμπλικανικό – εν τέλει αντιπολιτικό – περιεχόμενο της πλατωνικής πολιτείας.

Αντιπολιτικό, με την έννοια ότι η πλατωνική πολιτεία δεν έχει κανένα από τα στοιχεία της πολιτικής κοινωνίας που δεσπόζει στον ελληνικό κόσμο της πόλεως. Διότι εκτός από τους νόμους, λείπουν επίσης από αυτήν αφενός η συμμετοχή των ατόμων με τον έναν ή τον άλλον τρόπο σε κάποια ευρεία ή στενή συνέλευση πολιτών, και αφετέρου η συναίνεση, η συμπεφωνημένη εναλλαγή στην εξουσία τμημάτων του διευθυντικού σώματος (είτε των ευγενών ή των πλουσίων, είτε του δήμου). Φυσικά, ο κόσμος της πόλεως είναι ξένος με κάθε είδους μοναρχία, άρα και με την πλατωνική. Δεν θα ήταν υπερβολή εάν λέγαμε ότι η πλατωνική πολιτεία συνιστά αντιστροφή και αναίρεση της ελληνικής υπαρκτής πόλεως.

Νομίζω επίσης ότι είναι αδόκιμος και άστοχος ο όρος «αστυνομία» (*police*, σ. 73) που χρησιμοποιεί ο συγγραφέας για να δηλώσει το σύνολο των διαδικασιών διά των οποίων επιτελούνται οι συνηθισμένες πράξεις της κυβέρνησης και των εξουσιών: νόμοι, μεταρρυθμίσεις, αποφάσεις για τα τρέχοντα κοινωνικά,

οικονομικά και άλλα ζητήματα, δηλαδή η αντιμετώπιση και η διαχείριση από την πολιτική εξουσία των προβλημάτων που αναδύονται μέσα στην κοινωνία, τα πολιτικά όπως έλεγαν οι αρχαίοι. Ο Καστοριάδης έχει αποκαλέσει τον τομέα αυτόν, που υπάρχει σε κάθε κοινωνία και κάθε πολίτευμα, το πολιτικό, σε αντίθεση με την πολιτική, η οποία δεν υπάρχει σε όλες τις κοινωνίες ούτε σε όλα τα πολιτεύματα. Η πολιτική κατά τον Καστοριάδη δεν έχει καμία σχέση με το «αστυνομικό κράτος», ενώ το αντίθετο πιστεύει ο Ρανσιέρ (σ. 148).

Δεν θα ήταν περιττό στο σημείο αυτό να επισημανθεί πως ο συγγραφέας - μαρξιστής, πρώην αλτουσεριανός και όψιμος δημοκράτης - δεν αναφέρει πουθενά τον Κορνήλιο Καστοριάδη, ο οποίος αφενός άσκησε κριτική στον Μαρξ και στον Αλτουσέρ ήδη από τη δεκαετία του '60 και αφετέρου είναι ο πρώτος που έδειξε τις ανακολουθίες της σύγχρονης πολιτικής φιλοσοφίας σχετικά με τη δημοκρατία και την αντιπροσώπευση. Επίσης, από τη δεκαετία του '60, ο Καστοριάδης ανέδειξε την έννοια και την αξία της (άμεσης) δημοκρατίας, ώστε δικαίως να θεωρείται ο στοχαστής της δημοκρατίας και της αυτονομίας. Ο Ρανσιέρ θα μπορούσε να είχε επωφεληθεί από το έργο του Καστοριάδη και θα είχε αποφύγει τις ασάφειες και τις συγχύσεις.

Γιώργος Ν. Οικονόμου*

* Ο Γιώργος Οικονόμου είναι Δρ. Φιλοσοφίας.

Θέσεις

Αναλύσεις-Κριτική. Ζητήματα της πάλης των τάξεων

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2012

Εκτός Γραμμής
Περιοδικό Έθνος της Αριστεράς Ανασυνθέσις

Αναζητώντας τον Βοναπάρτη
Δεκέμβρης 2008
Κρατική καταστολή και μορφές εκμετάλλευσης
Κράτος δημοσιονομικής κρίσης και ρητορικές έκτακτης ανάγκης
Ο φόβος της δημοκρατίας
Η λαϊκή κυριαρχία στους Χέγκελ και Μαρξ
«Πολύπλοκο κοινωνικό» ή Κριτική της Πολιτικής Οικονομίας;
Πολιτικές της ελευθερίας και πλήθος
Ευρετήριο Θέσεων 2011

ΦΑΚΕΛΙΟΣ: Μετά το ευρώ τι... 52
Αναθεωρούμε εργατικά με στήριξη της σοσιαλιστικής... 52
Συνέντευξη του Κώστα Παπαρίτσα... 52
Συζήτηση με τους Δημήτρη Τρίτη και Γιάννη Αγγέλη... 52
Ανοικτά ερωτήματα για μια θεωρία της μετάβασης... 11
Η πολιτική... 76
Ο φουκώ στην... 76